

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Ограничење личне слободе малолетника
у кривичном поступку**
(мастер рад)

Ментор

Проф. др Саша Кнежевић

Студент

Дијана Стојковић

Ниш, 2016.

САДРЖАЈ

1. Увод.....	1
2. Право на личну слободу.....	3
3. Ограничење личне слободе.....	8
4. Видови ограничења и лишења слободе.....	15
4.1. Позивање.....	17
4.2. Довођење.....	21
4.3. Видови задржавања.....	23
4.3.1. Задржавање до 48 часова.....	24
4.3.2. Задржавање на месту извршења кривичног дела.....	24
4.4. Притвор у кривичном поступку према малолетницима.....	25
4.5. Привремени смештај малолетника.....	29
5. Закључак.....	31
6. Литература.....	34
Сажетак.....	37
Биографија аутора.....	40

1. УВОД

Људска права се најчешће дефинишу као она права која људско биће има самим тим што је људско биће – независно од воље државе. Она су изворна, свеопшта, неотуђива и припадају свим људским бићима.¹ Генерална скупштина УН је 1948. године усвојила Универзалну декларацију о људским правима и поставила темељ за читав низ међународних вишестраних конвенција, што је довело до стварања Европске конвенције о људским правима која је донета 1950. године у Риму, а ступила је на снагу 1953. године.

Концепт „права човека“ има за циљ да све државе учествују у стварању и примени заједничких стандарда о положају људи и поштовању установљених права и слобода од стране друштва. Заштита људских права обезбеђује се ратификацијом међународних докумената, имплементацијом у домаће законодавство и постојањем институција домаћег и међународног права. Према члану 1. Конвенције о правима детета², дете је свако људско биће које није навршило осамнаест година, уколико се по закону који се примењује на дете, пунолетство не стиче раније. У правном систему Републике Србије дететом се сматрају сва лица млађа од четрнаест година и према њима се не могу примењивати кривичне санкције нити друге мере предвиђене кривичним законима, док се под малолетником сматрају лица која су навршила четрнаест година, а још увек нису напунила осамнаест година. У оквиру узраста малолетника прави се разлика између млађих и старијих малолетника. Млађи малолетници су лица која су навршила четрнаест, а нису навршила шеснаест година. Старији малолетници су они који су навршили шеснаест, а нису навршили осамнаест година.

У литератури се често срећу два значења појма малолетничка делинквенција: уже и шире. Према ужем значењу, малолетничка делинквенција подразумева кршење кривично - правних норми, односно вршење кривичних дела и прекршаја од стране малолетних лица која нису навршила 18 година живота. У ширем смислу, малолетничка делинквенција, поред кршења кривичних и других правних норми, обухвата и понашања малолетника којима се крше моралне норме одређеног друштва. Савремена схватања

¹ М. Пауновић, Б. Кривокапић, И. Крстић, Међународна људска права, Правни факултет, Београд 2010, стр.21-22,

² Конвенција о правима детета, усвојена на Генералној Скупштини УН, 20. новембра 1989. године

малолетничке делинквенције подразумевају и анализу општих светских феноменолошких процеса, дешавања и рефлексије на децу и омладину сходно простору и времену у коме сазревају с обзиром на средину у којој живе, развојне фазе кроз које пролазе, утицај идеја и идеологије омладинских покрета, друштвено политичко деловање, социо-културни статус, материјално економски статус и остале феноменолошке процесе и дешавања. Неретко се стога у литератури за ову грану права употребљава назив пара-кривично право или квази-кривично право које прописује посебан третман према малолетним учиниоцима кривичних дела. Ради се о праву које се заснива на личности учиниоца деликта, а не на самом деликту и представља систем законских правних прописа којима се одређује систем кривичних санкција за малолетне учиниоце кривичних дела, а под одређеним условима и за пунолетне учиниоце, те поступак за изрицање и извршење ових санкција од стране надлежних државних органа.

Међутим, дешава се да су малолетници починиоци разних кривичних дела. У том случају, залазимо у област малолетничког кривичног права и кривичног поступка. Кривични поступак према малолетницима садржи одредбе које се примењују према малолетним учиниоцима кривичних дела (малолетницима), и то: материјално кривично право, органе који га примењују, кривични поступак и извршење кривичних санкција према малолетним учиниоцима кривичних дела. Закон уређује и одговорност пунолетних лица кад им се суди за кривична дела која су учинила као малолетници, као и лица која су кривично дело учинила као млађи пунолетници. Предмет кривичног поступка према малолетницима је утврђивање деликтне одговорности малолетника и изрицање кривичних санкција према њима (васпитне мере, казна малолетничког затвора и мере безбедности). Права малолетних извршиоца кривичних дела се у кривичном поступку се морају поштовати према универзалним схватањима концепта људских права и међународним стандардима. У савременом систему кривичног поступка окривљеном се обезбеђује да максимално користи право на одбрану и на тај начин заштити права и слободе која су му загарантована.

Иако међународни и национални правни акти превиђају право на личну слободу, та слобода није апсолутна, јер окривљени у кривичном поступку и грађани, ван кривичног поступка, не могу имати иста права и слободе. У члану 20. Устава Републике Србије предвиђена је могућност да се људске слободе и права могу ограничити у обиму и сврси,

које Устав допушта, без задирања у суштину зајемчених права. У раду ћемо анализирати међународноправну и позитивноправну димензију ограничавања личне слободе грађана, репресивним поступањем полицијских органа, предузетим пре спровођења осумњиченог судској власти. Овај рад ће поред права на личну слободу и ограничења личне слободе малолетника обухватати и примену мера, као што су позивање, довођење, задржавање, притвор и привремени смештај малолетника. Циљ примене наведених мера је спречавање неиспуњења процесних обавеза, обезбеђивањем присуства окривљеног у кривичном поступку и отпочињања кривичног поступка.

2. ПРАВО НА ЛИЧНУ СЛОБОДУ

Свако има право на личну слободу и безбедност. Лишење слободе допуштено је само из разлога и у поступку који су предвиђени законом.³ Лице које је лишено слободе од стране државног органа одмах се, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет, о својим правима и праву да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору. Свако ко је лишен слободе има право жалбе суду, који је дужан да хитно одлучи о законитости лишења слободе и да нареди пуштање на слободу ако је лишење слободе било незаконито. Казну која обухвата лишење слободе може изрећи само суд.⁴

Лична слобода значи право на личну безбедност, односно, да нико не може бити лишен слободе нити притворен, осим у случајевима и по поступку који су утврђени законом. Сваком припадају сва права и слободе без икаквих разлика у погледу расе, боје, пола, језика, вероисповести, политичког или другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовине, рођења или других околности, па се у вези са тим неће правити никаква разлика на основу политичког, правног или међународног статуса земље или територије којој неко лице припада, било да је она независна, под старатељством,

³ Устав Републике Србије, Службени гласник РС» бр. 98/2006., члан 27.

⁴ Устав Републике Србије, Службени гласник РС» бр. 98/2006., члан 27.

несамоуправна, или да јој је сувереност на ма који други начин ограничена.⁵ С тим у вези, почетни чланови Универзалне декларације о правима човека односе се на фундаментална људска права и то право на живот, слободу и безбедност личности. Декларација на овај начин гарантује свим људима њихов телесни и духовни интегритет, па самим тим забрањује ропство или потчињеност: ропство и трговина робљем забрањени су у свим облицима. Нико се не сме подвргнути мучењу или свирепом, нечовечном или понижавајућем поступку или кажњавању.

Право на личну слободу, подразумева да нико не сме бити произвољно ухапшен, притворен, нити протеран. Свако има право на слободу кретања и избора становања у границама поједине државе, а поред тога свако има право да напусти сваку земљу, укључујући своју властиту и да се врати у своју земљу. Природна права стичу се рођењем, али су изражена само ако се уобличи и регулишу правном нормом-уставом.

Посебно значајну групу права којом се гарантује неповредивост телесног интегритета и достојанства човека чине уставне одредбе које се односе на кривично право и кривични поступак. Ове гаранције су преузимане и разрађиване у бројним другим декларацијама и повељама и, посебно, у готово свим уставима у свету и најчешће, обухватају: пресумцију невиности, принцип легалитета и заштиту достојанства у кривичном поступку.

Лична права и слободе су демократски идеали. Појам личних права и слобода односи се на концепт који се базира на идеји да сва људска бића имају универзална, природна права, независна од припадности држави, раси, вери или полу. У неким земљама света, лична права и слободе још увек нису у потпуности примењени, а у појединим скоро да нема ограничења истих. У преамбули Опште декларације о правима човека из 1948. године каже се: “Признање урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих људских бића је основ слободе, правде и мира у свету“.⁶ Дакле, правно су личне слободе и права дефинисане у међународном праву, као и у унутрашњем праву великог броја

⁵ Универзална декларација о правима човека, усвојена и прокламована од стране Генералне скупштине резолуцијом 217А (III) од 10. децембра 1948. године.

⁶ Универзална декларација о правима човека, усвојена и прокламована од стране Генералне скупштине резолуцијом 217А (III) од 10. децембра 1948. године.

земаља. Она су установљена са циљем увођења заједничких стандарда у положају људи које треба да постигну сви народи и нације.

Међународни правни акти о заштити људских права, од Habeas corpus act-а из 1679. године до Универзалне декларације ОУН (чл.9) и Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода (чл.5), гарантују личну слободу као природно право човека и забрањују арбитрарно хапшење, задржавање и протеривање. Одредбе тих аката свде се на установљавање дужности државних власти да се уздрже од незаконитих хапшења, прописивање забране да се грађани држе у затвору без очигледних доказа о кривици и предвиђање посебних процесно - правних гаранција ухапшеним грађанима. Први и најзначајнији правни акт којим је човечанство кренуло у заштити људске слободе је Habeas corpus act. Њиме је забрањена свака самовоља и арбитрарност у лишавању слободе.⁷ Настао је у енглеском судском поступку још у 13. веку и у почетку је представљао само једну врсту наредбе коју је издавао суд свом посебном службенику за довођење оптуженог пред суд одређеног дана (Habeas Corpus ad Subieciendum). Он је, дакле, прво имао за циљ да обезбеди физичко присуство оптуженог у судском поступку. Тек касније он добија нови смисао, и од обичног средства за обезбеђење физичког присуства тужене странке, постаје средство за заштиту његове личне слободе. Основна његова идеја садржи се у забрани хапшења грађана без наредбе суда, забрани дуготрајног задржавања без очигледних доказа о кривици, заштити личне слободе од малтретирања у истрази и изнуђивања признања и установљавању низа других гаранција лицима лишеним слободе. Он представља правни инструмент ограничења извршне власти и гаранцију личних слобода човека пред полицијом и судом. Акт је тако, као једна законска мера процесно правне природе, довео полицију под надзор судских органа и постао гарант личне слободе човека. Касније је Habeas Corpus act од процесно-правног института регулисаног законом, као што је био и остао у Енглеској, претворен у уставни принцип и постао једно од основних Уставом загарантованих права грађана (у САД и многим земљама које су под утицајем англосаксонског правног система). Под Habeas Corpus act - ом данас се уобичајено подразумева право лица лишеног слободе да од суда тражи да испита законитост задржавања и притварања, пре него што се расправи питање његове

⁷ Habeas Corpus Act 1679, први члан закона о неповредивости човекове личности усвојен у енглеском парламенту 1679. године за време владавине Чарлса другог.

кривице или невиности. Идеје садржане у Habeas Corpus act-у представљају темељ свих каснијих, општих и регионалних, међународних докумената о заштити личне слободе човека.

Универзална декларација ОУН о правима човека из 1948. године само начелно забрањује произвољно хапшење, притварање и протеривање (чл.9), а Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966. године) ближе одређује да нико не може бити лишен слободе изузев из разлога и у складу са поступком предвиђеним у закону (чл.9).⁸ Пакт предвиђа и гаранције које припадају лицима лишеним слободе. Свакако такво лице се мора упознати са разлозима хапшења и евентуалном оптужбама које стоје против њега. У најкраћем року оно мора да буде изведено пред суд или други орган законом овлашћен на вршење правосудне функције, који ће о његовој ствари пресудити у разумном року. Притвор не сме да буде опште правило, а пуштање на слободу притвореног лица може бити условљено јемством, да би се обезбедило присуство окривљеног суђењу и извршење пресуде изречене осуђеном. Свакако лице које је лишено слободе или притворено мора имати право да се обрати суду који без одлагања треба да одлучи о законитости затварања и да нареди пуштање на слободу уколико утврди да је притвор незаконит. Лице које је незаконито лишено слободе или притворено мора имати право на надокнаду претрпљене штете. За разлику од Пакта о политичким и грађанским правима који само начелно забрањује незаконито хапшење и притварање, Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода таксативно наводи и случајеве у којима је лишење слободе могуће и законито. Циљ је био да се још више ограниче произвољност, евентуалне злоупотребе и кршење права на личну слободу. Према чл. 5. Конвенције, лишење слободе је законито само у случајевима: пресуде надлежног суда; непоковања законитој судској наредби или ради извршења обавезе прописане законом; привођења због основне сумње да је извршено кривично дело, или кад се разумно сматра да је то потребно ради спречавања извршења кривичног дела или осујећења бекства учиниоца кривичног дела; ради извршења судске одлуке о васпитном надзору према малолетнику или његовог извођења пред надлежни суд; спречавања ширења заразних болести, притварања душевно поремећених лица, алкохоличара, уживалаца дроге и скитница, и спречавања

⁸ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, 19.12.1966. године, Њујорк.

неовлашћеног уласка у земљу и обезбеђења мера безбедности протеривања странаца или екстрадиције.

Свако ухапшено лице мора бити одмах, на језику који разуме, обавештено о разлозима хапшења и оптужби која стоји против њега. Сваки законито ухапшено и притворено лице мора бити што пре изведено пред суд и има право да му се у разумном року суди или да буде пуштено до суђења, при чему се ослобођење може условити полагањем јемства. Свако ко је лишен слободе има право да покрене поступак у коме ће суд брзо одлучити о законитости лишења слободе и наредити ослобађање, ако је лишење слободе незаконито. Право на одштету се и овде гарантује само лицу које је лишено слободе супротно закону.⁹ Устав Републике Србије у делу Право на слободу и безбедност, гарантује свим својим грађанима право на личну слободу и безбедност, наводећи при том да казну за лишење слободе може изрећи само суд, као и то да свако ко је лишен слободе има право на жалбу суду, који мора хитно да одлучи о законитости лишења слободе.¹⁰ Устав Црне Горе садржи добар и потпун систем правних гаранција личне слободе, усклађен са напред наведеним нормама међународног права. Устав, истина, више не садржи прокламацију да је слобода човека неприкосновена, али уместо тога гарантује да свако има право на личну слободу (чл.29) и садржи неколико нових уставно-правних гаранција. Као гаранције личне слободе Устав утврђује: лишење слободе које је допуштено само из разлога и у поступку који је предвиђен законом; лице које је лишено слободе мора одмах бити обавештено на свом језику или језику који разуме о разлозима лишења слободе; лице лишено слободе истовремено мора бити упознато да није дужно ништа да изјави; на захтев лица лишеног слободе, орган је дужан да о лишењу слободе одмах обавести лице које лишени слободе сам одреди; лице лишено слободе има право да његовом саслушању присуствује бранилац кога изабере; незаконито лишавање слободе је кажњиво; важна гаранција личне слободе садржи се у детаљним уставним одредбама о притвору.¹¹ Према тим одредбама: притварање и задржавање у притвору, који су према Уставу једини облици лишења слободе са затварањем, могу бити одређени само одлуком

⁹ Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, неслужбени превод, 4. новембар 1950. године, Рим.

¹⁰ Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“ бр. 98/2006., члан 27.

¹¹ Устав Црне Горе, „Службени лист Црне Горе“, бр. 1/2007.

надлежног суда. С тога, полицији не припада право притварања. Она је овлашћена само да грађанина лиши слободе у случајевима и по поступку који су утврђени законом и дужна да га потом без одлагања спроведе судији који ће одредити притвор или ухапшеног пустити на слободу.

3. ОГРАНИЧЕЊЕ ЛИЧНЕ СЛОБОДЕ

Право на личну слободу представља једно од најзначајнијих права из каталога основних слобода и права човека, садржаних у најважнијим актима међународноправног карактера и уставима држава заснованих на владавини права. То је последица чињенице, да је право на слободу, уз право на живот, најзначајније људско право. Ово право директно је везано за саму људску егзистенцију, па се због тога његова правна артикулација чини нужном. Лична слобода подразумева право грађанина на сигурност, да од државних власти неће бити ухапшен и задржан у затвору.

Из саме природе кривичноправне заштите друштвених вредности произлази потреба ограничавања права на личну слободу, у изузетним ситуацијама. Ефикасност санкционисања противправних понашања, којима се крше кривичноправне норме, налаже постојање правне могућности ограничавања слободе кретања лица осумњичених за извршење кривичних дела, иако право на слободу кретања представља основу личне слободе. Ограничење слободе кретања, лишењем слободе осумњиченог, и његово задржавање у затворским условима, понекад се јавља као императив успешности институционализоване друштвене реакције према лицима, осумњиченим за извршење кривичних дела. Цивилизацијски стандарди, садржани у најзначајнијим међународноправним актима и уставима демократских држава, налажу да се лична слобода може ограничити, само за потребе кривичног поступка и под стриктно одређеним условима.

Ограничавање личне слободе, лишењем слободе осумњичених, могуће је, првенствено, одлуком суда. Међутим, из правне позиције полиције, као прве карике у ланцу друштвеног реаговања и деловања на противправна понашања, логичним се чини овлашћење ових органа на краткотрајна задржавања осумњиченог у затворским условима, пре његовог спровођења судској власти. Понекад се нужним чини и привремено

ограничавање кретања лица, затечених на месту извршења кривичног дела, као презумптивних сведока у предстојећем кривичном поступку. Основни постулати заштите људских права претпостављају строги легалитет у поступањима полиције при ограничавању личне слободе лица, а која су релевантна за покретање кривичних поступка, као и за изградњу његове чињеничне конструкције.¹²

Услед опште глобализације међународних односа, људска права постају предмет наднационалног регулисања. Међународноправним документима из области заштите људских права извршена је стандардизација права, која, на данашњем степену цивилизацијског развоја, представља индикатор демократске легитимације сваке државе. Ради предупређења незаконитог и самовољног понашања државних органа, између осталог, у међународноправним документима предвиђена су и права лица лишених слободе.

Ограничење слободе и безбедности личности могуће је у случајевима законитог лишења слободе, по пресуди надлежног суда; законитог хапшења или лишења слободе због неповиновања законитом налогу суда, или с циљем обезбеђења извршења било које обавезе прописане законом; законитог хапшења или лишења слободе ради привођења надлежној судској власти, када постоји оправдана сумња да је та особа извршила кривично дело или када постоје ваљани разлози да се особа спречи да изврши кривично дело или да, након извршења кривичног дела, побегне; лишења слободе малолетника, према законитом налогу, ради васпитања под надзором или законитог притварања због привођења надлежној власти; законитог лишења слободе особа да би се спречило ширење неке заразне болести, притварања ментално оболелих особа, алкохоличара или наркомана или скитница; законитог хапшења или лишења слободе особе у циљу спречавања илегалног уласка у земљу или особе против које је у току поступак депортације или екстрадиције (чл. 5). Одредбама овог члана Европске конвенције се, иначе, предвиђа широк спектар права лица лишених слободе. Лица лишена слободе, према одредбама ове Конвенције, имају право да, одмах, и на језику који разумеју, буду обавештена о разлозима хапшења о оптужбе против њих (чл. 5. ст. 2). Каталог права ових лица

¹² Право на приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, Ниш, 2010 – Проф. др Саша Кнежевић, Ограничење личне слободе тадржавањем осумњиченог, стр. 353

употпуњен је правом да без одлагања буду изведена пред суд и правом на суђење у разумном року (чл. 5. ст. 3).

Општом деларацијом о правима човека, прокламују се право на живот, слободу и безбедност, као и забрана тортуре и других облика нехуманог понашања и право на заштиту од неовлашћеног лишења слободе (чл. 3, 5. и 9.). Гаранције за остваривање права лица лишених слободе садржане су и у Међународном пакту о грађанским и политичким правима. Према овом међународном документу, основи за лишење слободе и поступак лишења слободе могу се прописати само законом (чл. 9), а изричито се забрањује лишење слободе услед неиспуњења уговорних обавеза (чл. 11). Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода предвиђа се да „Свако има право на слободу и безбедност личности. Нико не сме бити лишен слободе, изузев „у ниже наведеним случајевима и у складу са законом прописаним поступком“.¹³

Интегрални део корпуса људских права лица лишених слободе представљају право на преиспитивање законитости лишења слободе као и право на накнаду због лишења слободе, предузетог у супротности са одредбама ове Конвенције (чл. 5. ст. 4. и 5). Широки спектар права лица лишених слободе предвиђен је Нацртом начела о заштити од неовлашћеног лишења слободе. Овим начелима, предвиђено је да лица лишена слободе имају право да буду обавештена о разлозима лишења слободе (посебно се апострофира притвор), да буду у најкраћем року доведена пред судију, да им се суди у најкраћем могућем року и да, у разумном року, буду пуштена на слободу. Битну садржину правила којима се штите права и слободе човека од неовлашћеног лишења слободе, представљају и ограничења у поступању државних органа при лишењу слободе окривљеног.

Притвор се не може одредити без писменог налога, потписаног од овлашћеног судије. Период, од момента притварања, до контакта са судијом, не сме бити дужи од 48 часова, а трајање притвора не може бити дуже од четири недеље, с могућношћу продужења у посебним ситуацијама. Правосудни органи имају обавезу периодичног преиспитивања разлога за одређивање притвора. Лице лишено слободе треба да буде обавештено о садржини оптужбе, о праву на одбрану, као и о праву на слободну комуникацију са браниоцем. Забрањена је примена тортуре и других нехуманих утицаја на

¹³ Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, неслужбени превод, 4. новембар 1950. године, Рим.

личност лица лишених слободe. Нацртом начела о заштити од неовлашћеног лишења слободe, као актом УН-а, посебно се истиче потреба заштите лица лишених слободe у условима ванредног стања. Заштита људских права притвореника и осуђених је регулисана „Скупом минималних правила за поступање са затвореницима“ усвојених у Женеви 1955. године, а потврђених од Економског и Социјалног Савета ОУН 1967. године.¹⁴ Овим правилима извршена је стандардизација права осуђених лица, али се предвиђају и права ухапшених и притворених лица (тач. 84-91), која представљају цивилизацијске стандарде у поступању са лицима лишеним слободe. Одредбом тач. 84 „Минималних правила“ предвиђа се, да се под лицем лишеним слободe сматра особа која је ухапшена, задржана у полицијском притвору или затвору, али која још није осуђена, па, с тога, не може имати третман као осуђеник. Одредбама „Минималних правила“ предвиђа се широка лепеза права притвореника. Притвореници имају могућност комуницирања са браниоцем и члановима породице, без аудитивног надзора од стране затворског особља, право на коришћење медицинских услуга, могућност да се хране о свом трошку, да носе сопствене ствари и слично. Све у свему, гаранције за заштиту права лица лишених слободe, предвиђене међународним документима о правима човека, односе се на остваривање слобода и права, која могу бити угрожена у поступку лишења слободe, а то су: а) забрана самовољног лишења слободe; б) право лица лишеног слободe да суд одлучи о законитости његовог хапшења; ц) право на разумну дужину притвора до почетка главног претреса; д) право на хумано поступање приликом лишења слободe.

Слободe и права човека могу бити ограничене актима државних органа, усмереним на остваривање кривичноправне заштите друштвених вредности. Уставом Србије регулисан је поступак за остваривање основних слобода и права човека. Из уставних норми произлази, да се права и слободe грађана могу ограничити, у обиму и сврси, које Устав допушта, без задирања у суштину зајемчених права (чл. 20. Устава Србије).¹⁵ Прокламована неприкосновеност слободe може се ограничити лишењем слободe, у случајевима, и у поступку, утврђеним законом (чл. 27. ст. 1. Устава Србије). Лице лишено

¹⁴ Скуп минималних правила за поступање са затвореницима, Усвојена на првом конгресу Уједињених нација за превенцију криминалитета и поступак са преступницима, одржаном у Женеви 1955. и потврђена од Економског и социјалног савета резолуцијама бр. 663 Ц (XXIV) од 31. јула 1957. и бр. 2076 (LXII) од 13. маја 1977. Не подлежу ратификацији јер нису међународни уговор.

¹⁵ Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“ бр. 98/2006

слободе има права, која чине суштину начела заштите личне слободе. То су: право да одмах, на језику који разуме, буде обавештено о разлозима лишења слободе, о оптужби, која му се ставља на терет, као и о његовим правима, као и о праву да, без одлагања, о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору (чл. 27. ст. 2). Лице лишено слободе има право и да се о законитости лишења слободе одлучи на основу жалбе суду, коју може поднети (чл. 27. ст. 3). Устав прокламује и обавезу човечног поступања с лицем лишеном слободе, уз забрану примене насиља и изнуђивања исказа (чл. 28). Уставна прокламација посебно апострофира допунска права лица лишених слободе без одлуке суда. Ова лица имају право на ћутање, право на стручну помоћ браниоца, и тзв. сиромашко право. Лице, лишено слободе без одлуке суда, мора се, без одлагања, а најкасније у року од 48 сати, предати суду, или пустити на слободу (чл. 29). Под лишењем слободе сматра се свако принудно ограничење права слободног кретања одређеног лица, уз истовремену обавезу боравка на одређеном месту, а у циљу правилног и несметаног вођења и окончања кривичног поступка, која је на одређени начин и санкционисана. Из одредаба Законика о кривичном поступку Србије произлази да се слободе и права окривљеног (али и других субјеката - првенствено сведока) могу ограничити следећим видовима лишења слободе: лишењем слободе и спровођењем судији за претходни поступак, задржавањем, довођењем, притвором, притвором према малолетницима, привременим смештајем малолетника, затвором, притварањем странаца у поступку екстрадиције и принудном хоспитализацијом неурачунљивог окривљеног.¹⁶ На овом месту налази се суштина задржавања осумњиченог, предузетог делатношћу полиције, пре предаје осумњиченог судској власти.

Краткотрајно затварање осумњиченог, пре његове предаје судској власти, понекад се јавља као императив делотворне друштвене реакције према лицима, за које постоји релевантан степен уверења да су извршила кривично дело. Овлашћење полиције да одреди задржавање осумњиченог, иако концепцијски недовољно утемељено, представља једну од могућности за обезбеђење присуства лица лишеног слободе, с циљем

¹⁶ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014

прикупљања обавештења, а ради стварања нормативних претпоставки за покретање кривичног поступка.¹⁷

Ефикасност санкционисања противправних понашања, којима се крше кривичноправне норме, налаже постојање правне могућности ограничавања слободе кретања лица осумњичених за извршење кривичних дела, иако право на слободу кретања представља основу личне слободе.

Када говоримо о лишавању слободе, односно о ограничењу слободе, морамо направити разлику између кривичних санкција и ограничења слободе. Кривичне санкције представљају један вид ограничења слободе, док сам појам ограничења слободе не мора нужно подразумевати постојање кривичних санкција. Кривичне санкције су средства за остваривање заштитне функције кривичног права. Заштита се остварује предвиђањем одређених понашања као кривичних дела и прописивањем кривичних санкција за та дела. Кривичне санкције су предвиђене као репресивне мере, оне сузбијају криминалитет, примењују се према учиниоцу противправног дела које је законом предвиђено као кривично дело, доноси их суд након спроведеног кривичног поступка. Степен репресивности кривичних санкција је различит од судске опомене као мере упозорења, укора као васпитне мере, па до смртне казне.¹⁸ Кривичне санкције се могу само примењивати против учињеног противправног дела које мора бити прописано законом као кривично дело (ако неурачуљиво лице лиши некога живота то не представља кривично дело према објективно-субјективном схватању појма кривичног дела, али се ради о противправном делу које је у закону предвиђено као кривично дело). Можемо констатовати да је данас постало опште правило да кривичне санкције може изрећи само суд у кривичном поступку.

Према Међународном пакту о грађанским и политичким правима, основи за лишење слободе и поступак лишења слободе могу се прописати само законом (чл. 9), а изричито се забрањује лишење слободе услед неиспуњења уговорних обавеза (чл. 11). Свако има право на слободу и безбедност личности. Нико не сме бити лишен слободе,

¹⁷ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014, члан 294.

¹⁸ Према члану 24. Устава Републике Србије из 2006. године смртна казна не постоји.

изузев у складу са законом прописаним поступком.¹⁹ Ограничење слободе и безбедности личности могуће је у случајевима законитог лишења слободе, по пресуди надлежног суда; законитог хапшења или лишења слободе због неповиновања законитом налогу суда, или у циљу обезбеђења извршења било које обавезе прописане законом; законитог хапшења или лишења слободе ради привођења надлежној судској власти, када постоји оправдана сумња да је та особа извршила кривично дело или када постоје ваљани разлози да се особа спречи да изврши кривично дело или да, након извршења кривичног дела, побегне; лишења слободе малолетника, према законитом налогу, ради васпитања под надзором или законитог притварања због привођења надлежној власти; законитог лишења слободе особа да би се спречило ширење неке заразне болести, притварања ментално оболелих особа, алкохоличара или наркомана или скитница; законитог хапшења или лишења слободе особе у циљу спречавања илегалног уласка у земљу или особе против које је у току поступак депортације или екстрадиције (чл. 5). Одредбама овог члана Европске конвенције се, иначе, предвиђа широк спектар права лица лишених слободе. Лица лишена слободе, према одредбама ове Конвенције, имају право да, одмах, и на језику који разумеју, буду обавештена о разлозима хапшења о оптужбе против њих (чл. 5. ст. 2). Каталог права ових лица употпуњен је правом да без одлагања буду изведена пред суд, и правом на суђење у разумном року (чл. 5. ст. 3). Интегрални део корпуса људских права лица лишених слободе представљају право на преиспитивање законитости лишења слободе као и право на накнаду због лишења слободе, предузетог у супротности са одредбама ове Конвенције (чл. 5. ст. 4. и 5).

Широк спектар права лица лишених слободе предвиђен је Нацртом начела о заштити од неовлашћеног лишења слободе. Овим начелима, предвиђено је да лица лишена слободе имају право да буду обавештена о разлозима лишења слободе (посебно се апострофира притвор), да буду у најкраћем року доведена пред судију, да им се суди у најкраћем могућем року и да, у разумном року, буду пуштена на слободу. Битну садржину правила којима се штите права и слободе човека од неовлашћеног лишења слободе, представљају и ограничења у поступању државних органа при лишењу слободе

¹⁹ Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, неслужбени превод, 4. новембар 1950. године, Рим.

окривљеног. Лице лишено слободе треба да буде обавештено о садржини оптужбе, о праву на одбрану, као и о праву на слободну комуникацију са браниоцем.

Строги легалитет при одређивању задржавања обезбеђује се надзором судије за претходни поступак над спровођењем ове мере. С једне стране, судија за претходни поступак, у сваком моменту, може затражити да му се осумњичени доведе, а, с друге стране, овлашћен је да одлучује по жалби за одређивање ове мере. Осим тога, гаранције по основу начела заштите личне слободе (поготово право на стручну одбрану) употпуњују механизам нормативних одбрана од евентуалног арбитрерног и самовољног поступања полиције. Оптималном нивоу заштите задржаног осумњиченог допринела би законска обавеза периодичног преиспитивања оправданости даљег спровођења ове мере, као и легислативне промене решења, садржаних у појединим системским законима, а које дозвољавају извесну релативизацију гаранција заштите личне слободе.

Све у свему, гаранције за заштиту права лица лишених слободе, предвиђене међународним документима о правима човека, односе се на остваривање слобода и права, која могу бити угрожена у поступку лишења слободе, а то су: а) забрана самовољног лишења слободе; б) право лица лишеног слободе да суд одлучи о законитости његовог хапшења; ц) право на разумну дужину притвора до почетка главног претреса; д) право на хумано поступање приликом лишења слободе.

4. ВИДОВИ ОГРАНИЧЕЊА И ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ МАЛОЛЕТНИКА

Малолетником се у правном систему Републике Србије сматрају лица која су навршила четрнаест година, а још увек нису напунила осамнаест година. У оквиру овог узраста се прави разлика између млађих и старијих малолетника.²⁰ Млађи малолетници су лица која су навршила четрнаест, а нису навршила шеснаест година. Старији малолетници су они који су навршили шеснаест, а нису навршили осамнаест година. Лица која су млађа од четрнаест година називамо децом и према њима се не могу примењивати кривичне

²⁰ Проф. др Саша Кнежевић, Малолетничко кривично право, Ниш, 2010. стр. 27.

санкције нити друге мере предвиђене кривичним законима. У случају да ова лица почине неко кривично дело она се предају органима старатељства ради преузимања мера из њихове надлежности. Према млађим малолетницима за учињена кривична дела се примењују васпитни налози или васпитне мере које представљају посебну врсту кривичних санкција намењеним малолетним учиниоцима кривичних дела, примена казни према њима није дозвољена. Старијим малолетницима за учињена кривична дела примењују се васпитни налози или васпитне мере и у посебно одређеним условима се примењују казне, односно малолетнички затвор.

Предуслов за одвијање процесних радњи у кривичном поступку и окончање кривичног поступка је присуство одређених субјеката у поступку и обезбеђивање услова за несметан ток кривичног поступка. Присуство процесних субјеката доприноси успешној реализацији принципа усмености, контрадикторности и непосредности, на којима се заснива савремени кривични поступак, а који представљају основу за доношење правилне и законите судске одлуке о кривичној ствари. У складу са тим позитивним законским актима предвиђена је и дужност свих процесних субјеката, а пре свега окривљеног, да се одазову позиву органа поступка. У случају да се позвани субјекти не одазову позиву, законодавац је превидео могућности примене принудних радњи органа поступка, у циљу обезбеђивања присуства процесних субјеката и несметано вођење кривичног поступка. Применом ових радњи ограничава се лична слобода процесних субјеката.²¹ Видови ограничења и лишења слободе којима се обезбеђује присуство малолетника и несметано вођење кривичног поступка су позивање, довођење, задржавање, привремени смештај малолетника и притвор и према својој природи су принудног карактера, осим позива. Њима се пре свега остварују процесни циљеви и примењују се пре него што се мериторно одлучи о основаности кривичноправног захтева за кажњавање окривљеног.

Лишење слободе може одредити само судија за малолетнике, као одређивање притвора само онда када су испуњени факултативни основи за притвор предвиђени у члану 142 став 2 Законика о кривично поступку и ако се сврха не може постићи мером привременог смештаја малолетника из члана 66 Закона о малолетним извршиоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, где је предвиђено да се

²¹ Проф. др Саша Кнежевић, Кривично процесно право, Ниш, 2015, стр. 228

малолетник у току припремног поступка од стране судије може сместити у прихватилиште, васпитну или сличну установу, под надзор органа старатељства или да се смести у другу породицу, ако је потребно издвајање малолетника из средине која је негативно утицала на њега.

4.1. ПОЗИВАЊЕ МАЛОЛЕТНИКА

Основна и најблажа мера којом се обезбеђује присуство окривљеног у кривичном поступку је позивање. Позив представља писмену наредбу органа поступка којом се окривљеном налаже да у одређено време дође на место у коме ће се извести одређена процесна радња, уз претњу да ће у случају неодржавања позиву бити принудно доведен или да ће се применити одређена законства претпоставка.²² Позив мора да садржи назив суда који позива, име и презиме окривљеног, законски назив кривичног дела који му се ставља на терет, податке о месту и времену јављања, у ком својству се позива, службени печат и име и презиме јавног тужиоца, односно судије који упућује позив. У позиву се мора навести и да има право на браниоца по личном избору, а уколико га нема или не жели, јавни тужилац за малолетнике или полицијски службеник ће обезбедити браниоца по службеној дужности са сертификатом за рад са малолетним лицима, којим се гарантује да је стекао посебна знања из области права детета и преступништва малолетника. Лицу се позив увек доставља у затвореном омоту.

Малолетник се позива достављањем писаног позива преко родитеља, старатеља, односно законског заступника. Ако полицијски службеник утврди да би позивање малолетника преко родитеља било у супротности с његовим правима и интересима, позив ће упутити преко надлежног центра за социјални рад.²³ Изузетно, малолетник се може позвати и лично, због потреба хитног поступања или уколико нема родитеље, законске заступнике или њихово боравиште није познато суду.²⁴

²² Проф. др Саша Кнежевић, Кривично процесно право, Ниш, 2015. године, стр. 230

²³ Доц. др Сретен Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2009. године, стр. 170

²⁴ Проф. др Саша Кнежевић, Кривично кривични поступак према малолетницима, Ниш, 2007. године, стр. 21

Малолетник се може позивати у својству грађанина и осумњиченог. Према њему се могу примењивати законска овлашћења, као што су прикупљање обавештења, саслушање у својству осумњиченог, принудно довођење ако се не одазове на позив (уколико је у позиву на то био упозорен), дактилоскопирање, фотографисање и могу се за њим расписивати потраге. Изузетно се могу примењивати средства принуде и предузимати друге мере и радње на захтев овлашћених органа и организација, при чему се морају поштовати одредбе Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Законика о кривичном поступку, Закон о полицији и других законских и подзаконских аката. Малолетник се може подвргнути полиграфском испитивању искључиво уз његов пристанак и уз сагласност и присуство родитеља, усвојиоца или стараоца. Позивање малолетника и његово принудно довођење, ако се не одазове на позив, могу вршити овлашћена службена лица.

Када се малолетник одазове на позив полиције, односно када полиција доведе малолетника у своје службене просторије у својству осумњиченог или се током прикупљања обавештења од малолетника у својству грађанина утврди да постоји сумња да је учинио кривично дело, полиција ће о томе одмах обавестити јавног тужиоца за малолетнике. Јавни тужилац за малолетнике ће одлучити да ли ће малолетника саслушати у својству осумњиченог или ће поверити полицији да обави саслушање. Приликом саслушања малолетника полицијски службеник је дужан да њега и његове родитеље, усвојиоце или стараоце, непосредно пре саслушања поучи о правима малолетника:

- да у најкраћем року, обавезно пре првог саслушања, на језику који разуме малолетник детаљно буде обавештен о кривичном делу које му се ставља на терет и основама сумње, као и да све што изјави може бити коришћено као доказ у поступку;
- да ништа не изјави, да ускрати одговор на поједина питања, слободно изнесе своју одбрану и призна или не призна да је крив;
- да има права на браниоца по личном избору, а уколико га нема јавни тужилац за малолетнике или полицијски службеник за малолетнике ће му обезбедити браниоца по службеној дужности са сертификатом;
- да саслушању малолетника обавезно присуствује бранилац и
- да пре првог саслушања прочита кривичну пријаву и прилоге, који се уз пријаву достављају јавном тужиоцу за малолетнике.

Саслушање малолетника обавља полицијски службеник за малолетнике са сертификатом, којим се гарантује да је стекао посебна знања из области права детета и преступништва малолетника. Током саслушања, обавезно морају присуствовати бранилац и родитељи малолетника, односно усвојилац или старалац. Ако постоји сумња да је родитељ, усвојилац или старалац извршио кривично дело према малолетнику, односно уколико својим понашањем омета саслушање, полицијски службеник за малолетнике је дужан да малолетнику обезбеди присуство представника Центра за социјални рад. Та особа ће уместо родитеља, усвојиоца или стараоца малолетника присуствовати даљем саслушању и по потреби предузети мере заштите.

Присуство стручног лица органа старатељства уместо родитеља, усвојиоца или стараоца, обезбедиће се у случају када су родитељ, усвојилац или старалац недоступни, када овлашћена службена лица, процене да присуство наведених субјеката није у складу са најбољим интересом детета, у случајевима извршења кривичних дела наведених у члану 150. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица²⁵ на штету малолетника, као и онда када би њихово присуство било иритирајуће за малолетника, и тиме у великој мери угрозило извршење полицијског задатка. Уколико, у наведеним ситуацијама није могуће обезбедити присуство стручног лица органа старатељства, обезбедиће се присуство другог пословно способног лица које има искуства у раду са малолетницима и које није запослено у полицији или умешано у догађај - одговорног лица установе за смештај корисника, психолога, педагога школе коју малолетник похађа или дежурног васпитача интерната.

Сагласно закону, дете се не може позивати у својству осумњиченог. Према њему се не смеју употребити средства принуде, осим ако непосредно угрожава сопствени живот, живот овлашћеног службеног лица или другог лица, о чему овлашћено службено лице сачињава извештај. Позивање детета у својству грађанина ради прикупљања обавештења врше овлашћена службена лица. Позивање се врши преко родитеља, усвојиоца или стараоца, односно одговорног лица установе за смештај корисника у којој је дете смештено.

²⁵ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005)

У случају да се позива малолетник који се налази у установи за смештај корисника, позив се доставља преко одговорног лица установе, уз консултацију и обавештавање овлашћених службених лица. Прикупљање обавештења од малолетника који се налази у притвору, врши се на основу одобрења надлежног судије за малолетнике, у притворским просторијама, обавезно у присуству судије за малолетнике или судије кога он одреди, као и браниоца ако то малолетник захтева.

Пре прикупљања обавештења или саслушања, овлашћена службена лица упознају малолетника, родитеља, усвојιοца или стараοца, односно друго лице које присуствује прикупљању обавештења или саслушању малолетника у својству осумњиченог, о разлозима прикупљања обавештења или саслушања или других радњи у предистражном поступку. Овим лицима, овлашћена службена лица дају на увид списак адвоката који поседују сертификате о стеченим посебним знањима из области права детета, преступништва младих и кривичноправној заштити малолетних лица. О прикупљеним обавештењима сачињава се службена белешка или записник, које потписују овлашћено службено лице, малолетник и његов родитељ, усвојилац или старалац, односно друго лице које присуствује прикупљању обавештења. Записник о саслушању осумњиченог, потписују овлашћено службено лице, малолетник и његов родитељ, усвојилац или старалац, односно друго лице које присуствује саслушању, бранилац који може бити само адвокат који је стекао посебна знања из области права детета, преступништва младих и кривичноправне заштите малолетних лица и надлежни јавни тужилац за малолетнике ако је присуствовао саслушању. У случају да бранилац ангажован од стране родитеља, усвојιοца или стараοца нема доказ о стеченим посебним знањима из области права детета, преступништва младих и кривичноправне заштите малолетних лица, овлашћено службено лице ће о томе упозорити родитеље, усвојιοца или стараοца. Уколико родитељ, усвојилац или старалац остане при ангажованом адвокату, овлашћено службено лице ове чињенице констатује у записнику о саслушању. Месна надлежност органа старатељства одређује се према пребивалишту родитеља, усвојιοца или стараοца, а уколико родитељ, усвојилац или старалац нису познати, надлежан је орган старатељства по месту проналаска малолетника.

4.2.ДОВОЂЕЊЕ МАЛОЛЕТНИКА

Довођење је репресивна мера којом се обезбеђује присуство окривљеног у кривичном поступку, која је тежа од позива, али блажа од свих осталих мера процесне принуде. Довођењем се одређеном лицу ограничава слобода кретања, на тај начин што се принудно спроводи на одређено место, где ће привремено боравити. Лице коме је одређено довођење има статус лица лишеног слободе. Применом ове мере, тј довођењем, окривљени се не затвара.

Писану и образложену наредбу о довођењу издаје суд или јавни тужилац када се испуни један од три услова који су предвиђени у Законику о кривичном поступку и то када је окривљеном решењем одређен притвор, када се окривљени неоправдано неодржава позиву који му је позив на прописан начин достављен, а свој изостанак није оправдао и уколико се окривљеном позив није могао уредно доставити, а сматра се да окривљени избегава пријем позива. Испуњеност наведених услова представља могућност али не и обавезу за издавање наредбе о довођењу. Суд је у обавези да изда наредбу за довођење само када се окривљени не одржава позиву на главни претрес. Против наредбе о довођењу није дозвољена жалба. Наредба о довођењу мора да садржи идентификационе податке о окривљеном, правну квалификацију дела који му се ставља на терет, разлог довођења, као и службени печат и потпис судије који је издао наредбу за довођење.

Наредбу за довођење малолетника извршавају полицијски службеници у цивилном оделу и службеним возилима без ознака полиције, изузев кад се стекну услови за довођење без писаног налога које могу извршити и униформисани полицијски службеници. Пре извршења наредбе проверава се да ли у полицијским евиденцијама постоје подаци који би могли да укажу на могућност бекства, отпора или напада на полицијског службеника од стране лица које треба довести. Уколико ове околности постоје довођење се може извршити само на основу претходно утврђеног плана.²⁶ Полицијски службеник наредбу за довођење уручује родитељу, усвојоцу или стараоцу лица које треба да доведе и позива их да пођу са њим и упозорава да ће применити средства принуде ако малолетно лице буде пружало отпор или покуша да побегне. Приликом довођења, добровољност окривљеног да пође са овлашћеним службеним

²⁶ ПРАВИЛНИК О ПОЛИЦИЈСКИМ ОВЛАШЋЕЊИМА "Сл. гласник РС", бр. 54/2006, члан 16.

лицима је примарна. Међутим, уколико лице, и поред упозорења, одбије да пође или пружи отпор, полицијски службеник приступа принудном довођењу окривљеног пред орган поступка, употребом средстава принуде у складу са прописима из Закона о полицији.²⁷ Такође, полицијски службеник је дужан да лице које доводи упозна са разлозима довођења, о правима у предистражном поступку, о праву на обавештавање породице или других лица, као и о праву на браниоца и да лице упозори да ово право не обавезује полицијског службеника на одлагање довођења.

Овлашћено службено лице прегледа лице које треба довести, ради проналажења и одузимања предмета погодних за напад, самоповређивање или који потичу из кривичних дела. Када овлашћена службена лица код малолетника пронађу предмете за које се сумња да потичу из кривичних дела, привремено их одузимају, о чему издају потврду о привремено одузетим предметима коју потписују овлашћено службено лице, малолетник и родитељ, усвојилац или старалац, односно друго лице које присуствује прикупљању обавештења. Потврда о привремено одузетим предметима мора да садржи идентификационе податке о лицу од кога се предмет одузима, као и специфичне податке о привремено одузетом предмету по којима се тај предмет разликује од других предмета. Привремено одузети предмети предају се органу коме се лице доводи, односно враћају лицу кад престану разлози због којих су привремено одузети, ако не представљају предмете кривичног дела. Ако се приликом спољњег прегледа констатују здравствене промене или телесне повреде, или када малолетник затражи медицинску помоћ, неопходно је одмах обавестити службу хитне помоћи или у најближој здравственој установи затражити стручну лекарску помоћ, као и извештај који садржи налаз и мишљење лекара. Полицијски службеник неће довести лице уколико је његово кретање знатно отежано због болести, изнемоглости, телесне повреде или оштећења, као ни лица чије здравствено стање би се због довођења погоршало.

Полицијски службеник се мора придржавати наредбе за довођење којим је одређено кад се одређеном органу, односно службеном лицу мора довести лице. Полицијски службеник у односу на час почетка довођења мора да узме у обзир све околности које би могле да утичу на успешно довођење, при чему од почетка довођења до

²⁷ Закон о полицији „Сл. гласник РС“ бр.101/2005

предаје лица надлежном органу, односно службеном лицу не сме да протекне више од шест часова, односно 24 часа кад се довођење врши ван подручја полицијске управе. Кад утврди да се лице које треба довести сакрива или на други начин избегава довођење полицијски службеник о томе обавештава орган који је одредио довођење. Ако се лице које треба довести сакрива у закључаном стану или друкчије обезбеђеном простору у тај стан и простор се може принудно ући у складу са Закоником о кривичном поступку.²⁸

О мери лишења слободе према малолетнику одмах се усмено обавештавају надлежни јавни тужилац за малолетнике и судија за малолетнике, родитељ, усвојилац или старалац, односно овлашћено службено лице. Након довођења осумњиченог малолетника надлежном судији за малолетнике, надлежној линији рада за сузбијање малолетничке делинквенције, достављају се копије списка које су предате судији и јавном тужиоцу за малолетнике приликом привођења истог (кривична пријава или извештај као допуна кривичне пријаве поднете против непознатог учиниоца кривичног дела, извештај о лишењу слободе и привођењу који мора бити потписан од стране судије за малолетнике коме је доведен малолетник).

4.3.ВИДОВИ ЗАДРЖАВАЊА

Задржавање осумњиченог је мера процесне принуде којом, на основу одлуке јавног тужиоца, полиција може привремено задржати пунолетног осумњиченог ради прикупљања обавештења и саслушања. Основни принципи хуманости захтевају да притворени осумњичени задржава сва права, која произилазе из принципа заштите личне слободе.

Према Законнику о кривичном поступку²⁹ постоје два вида задржавања:

- 1) до 48 часова
- 2) задржавање на месту извршења кривичног дела до 6 часова.

²⁸ ПРАВИЛНИК О ПОЛИЦИЈСКИМ ОВЛАШЋЕЊИМА "Сл. гласник РС", бр. 54/2006, члан 21.

²⁹ Законик о кривичном поступку, "Службени гласник РС" бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014

4.3.1. Задржавање до 48 часова

Малолетник се, од стране припадника полиције, не може задржати до 48 сати, већ се тај вид задржавања може применити само према пунолетним лицима.³⁰ Овлашћена службена лица дужна су да малолетно лице одмах спроведу судији за малолетнике. Разлог немогућности полицијског задржавања малолетника у преткривичном поступку је утемељен на тежњи да свако лишење слободе малолетника мора бити начелно и засновано на одлуци суда. Овлашћена службена лица Министарства унутрашњих послова, када оцене да постоји неки од разлога за одређивање притвора, могу лишити слободе малолетника, али су дужни да о времену и мести лишења слободе одмах обавесте судију за малолетника и да малолетника без одлагања спроведу судији за малолетнике.

У случају да је због неотклоњивих сметњи спровођење малолетника трајало дуже од 8 сати, овлашћено службено лице је дужно да такав поступак образложи судији за малолетнике, о чему судија сачињава записник. Записник мора да садржи и изјаву малолетника о месту и времену лишења слободе.³¹ Судија може одредити привремено задржавање малолетника, у прихватилишту, васпитну или неку сличну установу, да се стави под надзор органа старатељства или да се смести у неку другу породицу, које има за циљ заштиту малолетника.

4.3.2. Задржавање на месту извршења кривичног дела

Задржавање лица на месту извршења кривичног дела не представља право лишење слободе, већ је оно у функцији обезбеђења доказа, иако се на тај начин лицу ограничава слобода кретања. Овлашћена службена лица органа унутрашњих послова имају право да лица затечена на месту извршења кривичног дела упуте јавном тужиоцу или да их задрже на месту извршења кривичног дела до његовог доласка, ако би та лица могла да дају податке од велике важности за кривични поступак и ако је вероватно да се њихово

³⁰ У циљу прикупљања обавештења или саслушања, припадници полиције на основу одобрења јавног тужиоца, могу одрети задржавање до 48 часова пунолетном лицу ако постоји основана сумња да је извршио кривично дело за које се гони пос службеној дужности као и ако постоје разлози за одређивање притвора

³¹ Др Милан Шкулић, Кривично процесно право, Правни факултет, Београд, 2011. Године, стр.498

испитивање касније не би могло извршити или би се знатно одуговлачило и имало друге потешкоће.³² Циљ упућивања, односно задржавања на месту извршења дела је прикупљање обавештења која ће моћи да се користе у кривичном поступку. Међутим, задржавање лица на месту извршења кривичног дела некада је и неопходно за правилно вршење увиђаја, односно прикупљања података о променама које су настале на месту догађаја.

Задржавање лица на месту извршења кривичног дела не може трајати дуже од шест часова од момента када је полицијски службеник саопштио забрану кретања. Након протекла одређеног временског периода задржана лица се могу удаљити. Овлашћено службено лице је у обавези да у кривичној пријави наведе и имена лица која су била присутна, а која касније надлежни орган може позвати ради прикупљања обавештења. На захтев задржаног лица, може се издати потврда о задржавању на месту извршења кривичног дела и има право да поднесе тужбу надлежном јавном тужиоцу или непосредно вишем органу унутрашњих послова.³³

4.4. ПРИТВОР У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

Притвор представља најтежу меру за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку и несметано вођење кривичног поступка, којој се приступа тек ако се другим мерама не може обезбедити његово присуство и може је одредити само суд. Притвором се окривљени, привремено лишава слободе и затвара у време покретања и вођења кривичног поступка, а пре доношења правноснажне осуде.

Притвор представља принудну меру процесног карактера, а не кривичну санкцију. Разлика се огледа у томе што се притвор одређује према лицу за које постоји основана сумње да је извршио кривично дело, док се казна изриче лицу чија је кривица утврђена у

³² Проф. др Тихомир Васиљевић, Проф. др Момчило Грубач, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2011., стр. 532

³³ Проф. др Момчило Грубач, Кривично процесно право – посебни део, 2004., стр. 31

спроведеном кривичном поступку. Притвор се по својој правној природи разликује и од осталих видова лишења слободе, као нпр. задржавање лица на месту извршења кривичног дела, полицијско хапшење, где се углавном ограничавају само поједини сегменти личне слободе, док се притвором лична слобода ограничава у својој укупности.

У члану 210 Законика о кривичном поступку прописана су и основна правила о притвору, којима је предвиђено да се притвор може одредити само под условима који су превиђени законом и ако се иста сврха не може остварити применом неке друге мере, као и да је дужност свих органа који учествују у кривичном поступку да поступају са нарочитом хитношћу како би се трајање притвора svelo на најкраће време и да се притвор укуне чим престану разлози за одређивање притвора.

У складу са међународноправним стандардима о заштити деце и малолетника предвиђена је и могућност одређивања притвора и малолетнику, према коме се води кривични поступак. С тим да би притвор требао да представља последњу меру за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном поступку. Притвор, који представља меру за обезбеђење присуства окривљеног, је изузетна, ванредна мера државне принуде и има нарочиту изузетност у поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела. У поступку према малолетницима не постоји тзв. обавезни притвор – он је овде увек факултативан што проистиче из формулације одредбе. члана 67. става 1 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица где се наводи: „Изузетно, судија за малолетнике може одредити да се малолетник стави у притвор“.³⁴ Притвор је у поступку према малолетницима супсидијаран, јер га суд не може изрећи ни у једној ситуацији у којој је оправдан уколико најпре није покушано извршење неке од мера привременог смештаја малолетника из члана 66. став 1. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, које се примењују уколико је неопходно издвајање малолетника из средине у којој живи или ради пружања помоћи, надзора, заштите или смештаја.

Према нашем позитивном законском решењу не постоји обавезан притвор, већ је он факултативног карактера. То значи да се притвор не мора, већ може одредити онда када суд оцени да постоји одређени разлог за примену те мере. За одређивање притвора

³⁴ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005., члан 67.

потребно је да постоји општи и један или више посебних основа за одређивање притвора. Општи основ за одређивање притвора је постојање основане сумња да је одређено лице извршило кривично дело. Основи по којима се притвор према малолетнику може одредити су:

1) ако се окривљени крије, ако се не може утврдити његова истоветност, или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес, или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства,

2) ако постоје околности које указују да ће окривљени уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицајем на сведоке, саучеснике или прикриваче,

3) ако особите околности указују да ће окривљени у краћем временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано или да ће учинити дело којим прети

4) ако је за кривично дело прописана казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља, или му је пресудом првостепеног суда изречена казна затвора од пет година или тежа казна, а начин извршења или тежина последице извршеног кривичног дела су довели до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка.³⁵

Одлуку о одређивању притвора доноси суд, на основу предлога јавног тужиоца и по службеној дужности. Пре доношења одлуке, судски орган је дужан да, у присуству браниоца, саслуша окривљеног о разлозима за одређивање притвора. Судска одлука којом се притвор одређује се доноси у форми решења. Решење о одређивању притвора садржи законом прописане елементе: име и презиме лица које се притвара, кривично дело за које се окривљује, законски основ за притвор, време на које је одређен притвор, време хапшења, поуку о правну на жалбу, образложење основа и разлога за одређење притвора, службени печат и потпис судије који одређује притвор.³⁶

³⁵ Проф. др Саша Кнежевић, Кривично процесно право, Ниш, 2015., стр. 244

³⁶ Проф. др Саша Кнежевић, Кривично процесно право, Ниш, 2015., стр. 246

С обзиром да се притвором у великој мери ограничавају права окривљеног, међународноправним актима и позитивним правом наше земље предвиђена су правила која прописују и ограничење трајања притвора. Према члану 31. Устава Републике Србије и члану 210. Законика о кривично поступку трајање притвора треба да се сведе на најкраће време. Притвор може трајати док се не постигне сврха због које је био одређен и укида се чим престану законски основи због којих је одређен, уколико истекне рок на који је одређен, ако се поступак обустави и када се донесе пресуда. Притвор у кривичном поступку према малолетницима може бити најдуже месец дана у припремном поступку и може се продужити за још месец дана одлуком већа за малолетнике, уколико за то постоје оправдани разлози. Након завршетка припремног поступка, односно од тренутка подношења предлога за изрицање кривичне санкције, притвор према старијем малолетнику може да траје најдуже до шест месеци, а према млађем малолетнику најдуже четири месеца. Трајање притвора ограничено је и од момента изрицања васпитних мера заводског карактера и казне малолетничког затвора и износи шест месеци.³⁷ У случајевима продужавања притвора у складу са чланом 67. Закона о малолетним извршиоцима кривичног дела и кривичноправној заштити малолетних лица, веће за малолетнике је дужно да сваких месец дана испита да ли постоје разлози за притвор и да донесе решење о укидању или продужавању притвора. Ако првостепена одлука којом је изречена васпитна мера упућивање у васпитно-поправни дом и казна малолетничког затвора буде укинута притвор према малолетнику у поновљеном поступку може трајати до шест месеци од дана укидања прве побијане одлуке.³⁸ Време проведено у притвору, као и свако друго лишење слободе у вези са кривичним делом, урачунава се у трајање изречене васпитне мере упућивања у васпитну установу, упућивања у васпитно-поправни дом и казну малолетничког затвора.³⁹ У погледу свих осталих питања везаних за притвор према малолетницима, примењује се одредбе општег кривичног поступка, односно одредбе ЗКП.

³⁷ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005., члан 67.

³⁸ Нацрт Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку, 2015., члан 62

³⁹ Др Снежана Бркић, Кривично процесно право, Нови Сад, 2013., стр. 264

Малолетник се налази у притвору одвојено од пунолетних лица. Међутим, ако, судија за малолетнике процени да би усамљење малолетника дуже трајало и оставило штетне последице по развој његове личности, он може одредити да малолетник буде у притвору заједно са пунолетним лицем, које на њега не би штетно утицало. Малолетници у притвору, треба да буду одвојени и од лица која су правноснажно осуђена за извршена кривична дела, од лица за које постоји основана сумња да су извршила кривично дело у поврату, као и од лица супротног пола. По потреби, малолетном лицу у притвору се пружа и потребна психосоцијална помоћ и подршка и омогућава приступ образовним програмима. Такође, малолетном лицу треба гарантовати и садржајне активности и програме који би послужили унапређењу и одржавању њиховог здравља и самопоштовања, разбијању њиховог осећаја одговорности и подстицању ставова и способности који ће им помоћи у развијању њиховог потенцијала као чланова друштва.⁴⁰ У условима пренасељености притворских јединица, недостатка притворских капацитета и евентуалне немогућности формирања посебних одељења за малолетнике, предузете мере у том случају не доводе до очекиваних резултата. Судија за малолетнике има према притвореним малолетницима иста овлашћења која по Законик у о кривичном поступку припадају судији за претходни поступак у погледу пунолетних притвореника, али посебно мора узети у обзир својства личности и потребе сваког малолетног притвореника.

4.5. ПРИВРЕМЕНИ СМЕШТАЈ МАЛОЛЕТНИКА

Привремени смештај малолетника представља један од видова лишења слободe малолетника у кривичном поступку, у складу са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Судија за малолетнике може донети решење да се малолетник, у току припремног поступка, привремено смести у прихватилиште, васпитну или сличну установу, да се стави под надзор органа старатељства или да се смести у другу породицу (у даљем тексту: мера привременог

⁴⁰ Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободe, члан 12

смештаја малолетника), ако је то потребно ради издвајања малолетника из средине у којој је живео или ради пружања помоћи, надзора, заштите или смештаја малолетника. Овај вид лишења слободе малолетника не представља кривичну санкцију и не подразумева испитивање личности малолетника пре него што је одређен као мера.⁴¹ Трајање ове мере није одређено законском регулативом, а потребно је ову меру свести на минимум, због постојања обавезе хитног поступања, јер се ради о ограничењу слободе кретања малолетника.

Привремени смештај малолетника служи као процесна алтернатива у односу на притвор, који представља најтежу меру за обезбеђење присуства малолетника у кривичном поступку. Сврха ове мере усмерена је на заштиту малолетника, али може да допринесе и обезбеђењу присуства малолетника током кривичног поступка. Притвор се одређује само ако се овом мером не може постићи сврха због које се малолетник лишава слободе. Као мера обезбеђења присуства малолетника може се применити и према старијем малолетнику.

С обзиром на природу ове мере ограничења личне слободе малолетника, постоје две групе схватања о томе да ли време проведено у прихватилишту или сличној установи, треба да се урачуна у трајање васпитних мера заводског карактера. Према једној групи схватања време које је проведено на издржавању ове мере треба урачунати у трајање кривичних санкција, јер се ради о једном од видова лишења слободе. Док према другој групи схватања мера привременог смештаја малолетника не представља меру лишења слободе и не може се урачунати у трајање кривичних санкција према малолетницима.⁴²

Против одлуке којом се одређује привремени смештај малолетника жалбу могу да уложе у року од 24 часа малолетник, родитељ, усвојилац, односно старалац, бранилац и јавни тужилац за малолетнике. О поднетој жалби одлучује веће за малолетнике првостепеног суда и жалба не одлаже извршење решења.

Трошкови смештаја малолетника исплаћују се унапред из буџетских средстава и улазе у трошкове кривичног поступка. У току поступка пред судом, председник већа или веће за малолетнике може донети решење о мери привременог смештаја малолетника, у

⁴¹ Проф. др Саша Кнежевић, Малолетничко кривично право, Ниш, 2010., стр. 164

⁴² Проф. др Саша Кнежевић, Малолетничко кривично право, Ниш, 2010., стр. 164 и 165

смислу члана 66. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁴³, а може и укинути решење које је о томе раније донето. На предлог лица из члана 94. став 2. овог закона, односно на предлог органа старатељства, друге породице, завода или установе у којој се кривична санкција извршава, веће за малолетнике суда који је судио у првом степену може посебним решењем изменити одлуку о подмиривању трошкова смештаја и исхране малолетника у заводу или установи, односно трошкова насталих извршењем васпитних мера посебних обавеза, појачаног надзора у другој породици или појачаног надзора уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника.

Опште тенденција у малолетничком кривичном праву је да се надогради нормативни систем мере привременог смештаја малолетника, тако да постане мера обезбеђења присуства окривљеног, чиме би се мера притвора у већој мери редуковала. Притвором се остварују процесни циљеви, док се привременим смештајем малолетника остварују ванпроцесни циљеви, односно издвајање малолетника из средине у коју је живео и пружање заштите.

5. ЗАКЉУЧАК

Првобитни репресивни модел кривичноправног положаја малолетника се истицао по томе да је малолетник третиран као делинквент у минијатури, а његов правни положај је карактерисало блаже кажњавање зависно од узраста и нешто повољнији режим издржавања изречене казне који је дуго времена оспораван и подвргаван снажној критици, посебно у 20. веку, те је постепено потискиван да би коначно педесетих година 20. века био замењен заштитничким моделом.⁴⁴ Заштитнички модел у први план истиче личност малолетника, стање и потребе такве личности. Он полази од тога да је кривично дело само повод за покретање кривичног поступка према малолетнику, а да су личност и интереси

⁴³ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005)

⁴⁴ Правни факултет у Нишу, Тематски зборник радова на тему актуелних тенденција у развоју и примени европског континенталног права, Ниш, 2010.

малолетника од пресудног значаја за судску одлуку. Кривичне санкције у овом моделу су неодређеног трајања, а њихово ефективно трајање зависи од постигнутих резултата у преваспитању уз присутну могућност замене или обуставе изречених васпитних мера што знатно подиже активну улогу суда.

Општа декларација о правима човека и Европска конвенција за заштиту основних права и слобода предвиђа да свако има право на слободу и личну безбедност, право на заштиту од неовлашћеног лишења слободе, као и да нико не сме бити изложен било ком облику нехуманог понашања. Основи за лишење слободе и поступак лишења слободе прописани су Међународним пактом о грађанским и политичким правима. Лица која су лишена слободе имају право да се одмах, на језику који разумеју, обавесте о разлозима лишења слободе и свим оптужбама против њега, да има право да уложи жалбу суду како би суд у најкраћем року одлучио о законитости поступања приликом лишења слободе, као и да има право на обештећење, уколико је лишење слободе било незаконито. Поред тога, овом конвенцијом је превиђено и право да без одлагања буду изведена пред суд и право на суђење у разумном року.

Лична слобода представља право на сигурност грађана да нико неће бити лишен слободе или притворен осим у случајевима и у поступку који су предвиђени законом. Међутим, када слобода појединаца почиње да задире и да шкоди другим лицима приступа се ограничењу личне слободе. Међународноправним и домаћим позитивно правним актима предвиђено је да се лична слобода може ограничити само за потребе кривичног поступка и под тачно одређеним условима. Лична слобода се може органичити само одлуком суда. Понекад је неопходно и привремено ограничење слободе кретања оним лицима који су затечени на месту извршења кривичног дела, а сматра се да они могу пружити значајне податке. Судија за малолетнике сам одређује начин примене одређених мера држећи се при том одредби Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и Законика о кривичном поступку у мери која обезбеђује права окривљеног на одбрану, права оштећеног и прикупљање доказа потребних за одлучивање.

Када предузимају мере и радње према малолетном лицу, овлашћена службена лица поступају обазриво, водећи рачуна о зрелости, другим личним својствима и заштити приватности малолетног лица, а све у циљу да мере и радње које се предузимају не би штетно утицале на његов развој. Овлашћена службена лица, у поступку према малолетном

лицу, дужна су да поступају најхитније, како би се поступак што пре завршио, уз поштовање начела законитости, професионалности, хуманости, уважавајући међународне норме и стандарде, а посебно оне садржане у Конвенцији УН о правима детета и Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода. Основни принципи хуманости затевају да осумњичени задржи сва права, која су предвиђена у принципу заштите личне слободе.

У поступку према малолетницима увек треба водити рачуна о начелу хитног поступања, нарочито у поступцима у којима се одређује притвор као најрестриктивнија мера за обезбеђење присуства окривљеног малолетног лица. Приликом одређивања притвора неопходно је имати у виду услове у притворима, те у свим случајевима, када је то могуће, примењивати алтернативне мере прописане Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, као што је привремени смештај малолетника у васпитну установу или другу породицу. Одлуку о одређивању и укидању притвора доноси суд, а све установе и институције које желе да се укључе у пружање подршке малолетницима којима је ова мера одређена треба прво да се обрате поступајућем судији. Све институције које у оквиру свог васпитно-образовног или психосоцијалног рада могу да пруже подршку малолетнику у овој комплексној ситуацији (нпр. школе које они похађају или центри за социјални рад) би требало да се додатно ангажују током трајања мера притовра малолетника и да им на тај начин омогуће што бржи повратак у редовне токове живота.

Имајући у виду да се мере за ограничење личне слободе примењују онда када се још увек не зна да ли ће малолетнику бити изрекнута нека врста кривичне санкције или ће бити ослобођен, потребно је да постоје законски услови на њихову примену, основана сумња о кривици лица против кога се води кривични поступак и да постоји опасност од могућности настанка штете. Такође, врло је важно да се приликом одређивања мера не примени тежа мера, ако би се иста сврха могла постићи блажом мером. Мера која је одређена, одлуком суда, укинуће се по службеној дужности одмах када престану разлози због којих је била одређена или када се испуне законски услови замениће другом блажом мером.

Због своје рањивости малолетници који су лишени слободе захтевају посебну пажњу и заштиту, тако да је потребно да њихова права буду гарантована како током периода лишења слободе, тако и након истека периода лишења слободе. Лишење слободе малолетника, треба да представља крајњу меру, чије трајање би требало свести на минимум, са могућношћу ранијег отпуштања. Такође, према малолетним лицима треба приступати непристрасно, без дискриминације у погледу, расе, боје коже, узраста, религијске припадности, националности, културолошких уверења или обичаја, већ његова уверења и обичаји треба да буду поштовани.

6. ЛИТЕРАТУРА

1. Проф. др Саша Кнежевић, Кривично процесно право, Ниш, 2015.
2. Проф. др Саша Кнежевић, Кривични поступак према малолетницима, Ниш, 2007.
3. Проф. др Саша Кнежевић, Малолетничко кривично право, Ниш, 2010.
4. Проф. др Драган Јовашевић, Кривично право, Београд, 2004.
5. Проф. др Драган Јовашевић, Положај малолетника у кривичном праву, Ниш, 2010.
6. Проф. др Војислав Ђурђић, Кривично-процесно право, Ниш, 2014.
7. М. Бошковић, Криминологија, Нови Сад, 2007. године
8. В. Водинелић, Криминалистика, Београд, 1984. године
9. С. Константиновић Вилић, М. Костић, Систем извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији, Ниш, 2011. године
10. Доц. др Сретен Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2009. године
11. М. Пауновић, Б. Кривокапић, И. Крстић, Међународна људска права, Правни факултет, Београд 2010.
12. Др Милан Шкулић, Др Татјана Бугарски, Кривично процесно право, Правни факултет, Нови Сад, 2015. Године
13. Др Милан Шкулић, Кривично процесно право, Правни факултет, Београд, 2011. године
14. Др Милан Шкулић, Малолетничко кривично право, Правни факултет, Београд, 2011. године
15. Снежана Бркић, Кривично процесно право, Нови Сад, 2013. Године

16. Проф. др Тихомир Васиљевић, Проф. др Момчило Грубач, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2011.
17. Проф. др Момчило Грубач, Кривично процесно право, посебни део, Службени гласник, Београд, 2004.
18. Др Зоран Павловић, Кривично процесно право 2, Нови Сад, 2015.
19. Др Милан Шкулић, Др Татјана Бугарски, Кривично процесно право, Нови Сад, 2015
20. Цереми Мекбрајд, Људска права у кривичном поступку, Београд, 2009.

Национални и међународни правни прописи

21. Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“ бр. 98/2006.
22. МИШЉЕЊЕ О УСТАВУ СРБИЈЕ* усвојено од стране Комисије на 70. пленарној седници (Венеција, 17-18. март 2007.) Стразбур, 19. март 2007. Мишљење бр. 405/2006, ЦДЛ-АД (2007) 004 Оп. енгл.
23. Универзална декларација о правима човека, усвојена и прокламована од стране Генералне скупштине резолуцијом 217А (III) од 10. децембра 1948. године.
24. Habeas Corpus Act 1679, први члан закона о неповредивости човекове личности усвојен у енглеском парламенту 1679. године за време владавине Чарлса II.
25. Међународни пакт о грађанским и политичким правима, 19.12.1966. године, Њујорк.
26. Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, неслужбени превод, 4. новембар 1950. године, Рим.
27. Скуп минималних правила за поступање са затвореницима, Усвојена на првом конгресу Уједињених нација за превенцију криминалитета и поступак са преступницима, одржаном у Женеви 1955. и потврђена од Економског и социјалног савета резолуцијама бр. 663 Ц (XXIV) од 31. јула 1957. и бр. 2076 (LXII) од 13. маја 1977. Не подлежу ратификацији јер нису међународни уговор.
28. Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014
29. Закон о полицији ("Службени гласник РС", број 101/2005)
30. Закон о праграму заштите учесника у кривичном поступку (Сл. Гласник РС, број 85/2005)
31. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005)
32. Нацрт Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку, 2015

33. Конвенција о правима детета, усвојена на Генералној Скупштини УН, 20. новембра 1989. Године
34. Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободe, усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација, Резолуција 45/113 усвојена 14. децембра 1990. године
35. Правни факултет у Нишу, Тематски зборник радова на тему актуелних тенденција у развоју и примени европког континенталног права, Ниш, 2010.
36. Правни факултет у Нишу, Европски систем заштите људских права: искуства и нови изазови, Ниш, 2005.
37. Република Србија, Влада, Министарство рада и социјалне политике, Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, Београд, 2008.
38. Република Србија, Влада, Министарство рада и социјалне политике, Савет за права детета, Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља, Београд, 2010.
39. Република Србија, Министарство унутрашњих послова, Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, Београд, 2012.
40. Право на приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, Ниш, 2010
41. ПРАВИЛНИК О ПОЛИЦИЈСКИМ ОВЛАШЋЕЊИМА, "Сл. гласник РС", бр. 54/2006)
42. У П У Т С Т В О о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима, донешено на основу члана 10. а у вези члана 38. Закона о полицији ("Службени гласник РС", број 101/2005)

САЖЕТАК

Према међународноправним актима и Уставу Републике Србије свако има право на личну слободу и безбедност. Међутим, лична слобода се може ограничити, али само за потребе кривичног поступка и под стриктно одређеним условима. Ограничење личне слободе може се применити и према малолетним лицима ради њиховог привођења надлежном државном органу. У савременом друштву велика пажња посвећује се малолетним извршиоцима кривичних дела и њиховом третману у кривичном поступку.

Предмет истраживања мастер рада под називом „Ограничење личне слободе малолетника у кривичном поступку“ је заштита личне слободе малолетника у кривичном поступку. У овом раду је анализирана међународноправна и позитивноправна димензија заштите људских права и ограничавања личне слободе малолетника, репресивним поступањем полицијских органа пре спровођења осумњиченог надлежном државном органу, као и права малолетних извршиоца кривичних дела у кривичном поступку.

Циљеви истраживања постављени су као непосредно приказивање испитиване појаве, тј. начина заштите личне слободе малолетника у кривичном поступку. Циљеви истраживања су пре свега описне природе. У раду су коришћени историјски, научни и емпиријски метод. Резултати истраживања су показали да се окривљеном у кривичном поступку омогућује да максимално користи право на одбрану и да постоји висок степен заштите личне слободе малолетника.

У првом делу мастер рада обрађивали смо појам право на личну слободу, регулативу из Универзалне декларације о људским правима и Европске конвенције о људским правима, као и уставни и законски оквир права на личну слободу у Републици Србији. Затим темељно је одређен појам детета и малолетника и анализирани су и одређене мере које се изричу малолетницима, ради обезбеђивања њиховог присуства у кривичном поступку. Поред свих мера ограничења личне слободе које се изричу малолетним учиниоцима кривичних дела, она која највише погађа личну слободу, јесте свакако притвор. Мера притвора има изузетан карактер и изриче се само у оним случајевима када због тежине извршеног кривичног дела, могућности измене доказа и

личних својстава учиниоца кривичног дела, не би било оправдано изрећи неку другу меру ограничења личне слободе.

Утврдили смо да малолетници спадају у специфичну категорију извршилаца кривичних дела тако да у кривичном поступку према њима треба поступати најхитније, уз поштовање начела законитости, професионалности, хуманости, непристрасности, забране дискриминације, уважавајући међународне норме и стандарде. Због своје рањивости малолетници који су лишени слободе захтевају посебну пажњу и заштиту, тако да је потребно да њихова права буду гарантована и након истека периода лишења слободе. На крају, дошли смо до закључка да је потребна интензивнија и учесталија активност свих државних органа и друштва у целини како би се смањио број малолетних учиниоца кривичних дела и побољшала заштита личне слободе малолетника у кривичном поступку.

Кључне речи: људска права, малолетничка делинквенција, право на личну слободу, ограничење личне слободе

ABSTRACT

According to international conventions and the Constitution of the Republic of Serbia, everyone has the right to liberty and safety. However, personal freedom may be restricted, but only for the purposes of criminal proceedings under strictly defined conditions. The restriction of personal liberty may be applied to the minors as well when apprehended to the state authorities. In the modern society, there is a great emphasis on juvenile offenders and their treatment in the criminal proceedings.

The research topic of the master thesis titled "The restriction of minors' personal liberty in criminal proceedings" is to protect the personal liberty of minors in criminal proceedings. This paper analyzes the internationally legal and positive law dimension of the protection of human rights and restriction of personal liberty of minors, the repressive actions of the police authority before bringing in the suspect to the state authority, as well as the rights of juvenile offenders in criminal proceedings.

The research objectives are set as the direct display of the observed phenomenon, i.e. ways to protect minors' personal liberty in criminal proceedings. The objectives of the research are primarily descriptive by nature. The methods used in this study are the historical, scientific and empirical method. The results proved that defendants are allowed the maximum use of their defense rights and that there is a high level of minors' personal protection in criminal proceedings.

In the first part of the master thesis, we dealt with the notion of the right to personal liberty, regulations of the Universal Declaration of Human Rights and the European Convention on Human Rights, as well as the constitutional and legal framework of the right to personal liberty in the Republic of Serbia. Additionally, the concept of a child and minor are clearly defined and specific measures for the minors are thoroughly analyzed, to ensure their presence in criminal proceedings. In addition to all the measures for the restriction of personal liberty imposed on minor offenders, the one that affects personal liberty the most, is certainly custody. The custody measure has a special character and is imposed only in the cases in which, due to the severity of the crime, the evidence and the personal characteristics of the offender could be modified, it would not be justified to impose any other restrictions on personal liberty.

This research finds that adolescents are in a specific category of offenders, so that the criminal proceedings against them should be conducted urgently, while respecting the principle of legitimacy, professionalism, humanity, impartiality, non-discrimination, taking into account international norms and standards. Due to their vulnerability, the minors deprived of their liberty require special attention and care. Thus, it is necessary that their rights are guaranteed even after the detention has finished. Eventually, the conclusion made is that there should be a more intense and frequent activity including all national institutions and society as a whole in order to reduce the number of minor offenders, as well as to improve the protection of minors' personal liberty in criminal proceedings.

Key words: Human Rights, juvenile delinquency, the right to personal liberty, restriction of personal liberty

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Дијана Стојковић рођена је у Нишу, 29.12.1989. године. Основну школу „Коле Рашић“ у Нишу завршила је 2004. године а затим уписала средњу медицинску школу у Нишу „Др Миленко Хаџић“. Након завршене средње школе 2008. године уписује академске студије на Криминалистичко – полицијској академији у Земуну. Дипломирала је јануара 2013. године и засновала радни однос у Министарству унутрашњих послова у Полицијској управи у Нишу.

У току школовања стекла је средњи ниво знања енглеског језика, као и одлично знање рада на рачунару.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: Дијана Стојковић

Наслов мастер рада: „Ограничење личне слободе малолетника у кривичном поступку“

Ментор: Проф. др Саша Кнежевић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом „Ограничење личне слободе малолетника“ пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Дијана Стојковић

У Нишу, _____

Потпис аутора
